O LECȚIE DE LIMBA ROMÂNĂ LA CLASA A XI-a

DE

D. BĂDULESCU

Studiul gramaticii şi al limbii române a luat în şcolile medii o desvoltare deosebită în urma publicării lucrărilor lui I. V. Stalin: «Marxismul şi problemele lingvisticii». De unde înainte predarea gramaticii la cursul mediu ocupa un loc de mică întindere, azi se acordă gramaticii şi limbii aceeaşi atenţie ca studiului literaturii.

La clasa a XI-a programa analitică prevede că studiul limbii române să se încheie cu tema: Noţiuni de lingvistică generală în lumina învăţăturilor lui I. V. Stalin.

Profesorul are un prilej nimerit să predea noţiunile despre limbă ca fenomen social, despre structura ei, despre legile de desvoltare ale limbii, pe baza materialului cunoscut de elevi la limba şi literatura română, şi să insufle astfel elevilor dragostea pentru limba maternă, precum şi pentru poporul «căruia îi aparţine limba studiată şi care este creatorul şi purtătorul acestei limbi» [1].

In cuvântarea rostită la Congresul învăţătorilor din R.P.R., tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a insistat în mod deosebit asupra importanţei studierii limbii române, «limba făurită de popor prin eforturile a zeci de generaţii» [2].

Teza stalinistă potrivit căreia «limbile naţionale nu au un caracter de clasă, ci sunt limbi ale întregului popor», dar că «diferitele grupuri sociale, clasele sânt departe de a fi indiferente faţă de limbă», face obiectul unei lecţii la clasa a XI-a.

Dovedirea acestor principii se face bazându-se pe: analiza gramaticală şi lexicală a unor texte aparţinând diverselor epoci de desvoltare a literaturii, legătura între studiul limbii şi cel al literaturii, studierea limbii şi a legilor ei de desvoltare în legătură cu istoria societăţii, cu istoria poporului.

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 20.

[2] Ibid., p. 12.

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)

Elevii sunt îndemnaţi să reflecteze dela început asupra soliditǎţii următoarelor argumente: «... de ce ar fi nevoie ca, după fiecare revoluţie, structura existentă a limbii, structura ei gramaticală şi fondul ei principal de cuvinte să fie distruse şi înlocuite cu altele noi, aşa cum se întâmplă de obicei cu suprastructura? Cine are nevoie ca „apă", „pământ", „munte", „pădure", „peşte", „om", „a merge", „a face", „a produce", „a face negoţ" etc. să nu se numească apă, pământ, munte etc., ci altfel? Cine are nevoie ca modificarea cuvintelor într'o limbă şi combinarea cuvintelor în propoziţie să se facă nu după gramatica existentă, ci după una cu totul diferită?... Istoria nu face în general nimic esenţial fără să aibă neapărată nevoie. Se pune întrebarea: la ce ar servi o astfel de răsturnare a limbii dacă s'a dovedit că limba existentă, cu structura ei, este în esenţă pe deplin potrivită pentru a statisface nevoile noii orânduiri?»[1].

In această parte a lecţiei mi-am propus să verific dacă elevii şi-au asimilat cunoştinţele cu privire la deosebirea dintre limbă şi suprastructură. Apoi, pun întrebări cu privire la epoca în care au apărut primele noastre texte româneşti (secolul al XVI-lea), subliniind caracterul orânduirii feudale, asuprirea dinlăuntrul ţării, teama pricinuită de primejdiile năvălirilor turceşti. Elevii sânt întrebaţi despre cele mai vechi scrisori în limba română, după care se citeşte textul scrisorii lui Neacşu din Câmpulung (1521) prin care judele Braşovului este înştiinţat că Turcii vor să treacă pe la Porţile de Fier pentru a ataca Transilvania:

«И пак dau ştire domnïetale за lucrul Turčilor, cum amъ auzit ču că ѧpăratul au ēşit den Sofiѧ, şi aimintrě nu e, şi sĕu dus ѧ sus pre Dunăre. И пак să ştĭi domnïiata că au venit un om de la Nicopoe de mïe mĕu spus că au văzut cu ōchïi loi că au trecut čĕle corabïi če ştĭi şi domnïiata pre Dunăre ѧ sus. И пак să ştĭi că bagă den tote ōraşele câte 50 de ōmin să fie ѧn ajutor ѧ corabïi. И пак să ştĭi cumu sĕu prinsъ neşte meşşter den Ţ<a>rigrad cum vorъ trĕče ačĕle corabïi la locul čela strimtul če ştĭi şi domnïiata. И пак spui domnïetale de lucrul lu Mahamet beg cum amъ auzit de boѧri če sântъ meğïaş şi de ğenere-mïu Negre cumu ѧu dat ѧpăratul slobozie lu Mahamet beg pre iō-i va fi voѧ pren ţĕra rumănĕscă ĭară ēlъ să trĕcă. И пак să ştĭi domnïiata că are frică mare şi Băsărabъ de ačel lotru de Mahamet beg mai vărtos de domnïele vostre. И пак spui domnïetale ca mai marele mïu de če amъ ѧţeles şĭ eu. Eu spui domnïetale, ĭară domnïiata eşti ѧţelepta şi ačĕste cuvinte să ţĭi domnïiata la tine, să nu ştïe umin mulţi, şi domnïele vostre să vă păziţi cum ştiţi mai bine».[2]

Se atrage atenţia elevilor că, deşi textul datează de mai bine de patru veacuri, limba folosită poate fi înţeleasă fără mari greutăţi. După ce se dau

[1] Ibid., p. 9–10.

[2] Vezi «Texte româneşti vechi» publicate de I. Byck, Bucureşti, 1930, p. 5.

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)

lămuriri cu privire la expresiile slave din text, mărturie a legăturilor poporului nostru cu Slavii, se analizează structura gramaticală, identică în multe privinţe cu cea de azi, dovedindu-se că ea asigură stabilitatea limbii. Exemple din sintaxă: *am auzit că împăratul au eşit den Sofia*, sau: *să ştii domniata că au venit un om dela Nicopoe* (completive, subordonate directe introduse prin conjuncţia «că»); de asemenea *cum-* «că». Morfologie: genere-miu (adjectiv posesiv care stă în urma substantivului nearticulat): a se compara cu: *acum cred eu frăţine-meu*, sau: *Harap Alb sărută mâna tată-său* (I. Creangă).

Fondul principal de cuvinte cuprinde cuvinte folosite de întreg poporul şi păstrate vreme de veacuri.

De asemenea, se arată existenţa cuvintelor-unelte gramaticale *(den, că, să)*.

Se subliniază însă şi unele forme caracteristice limbii de atunci. Exemple: *să ştii că au venit un om dela Nicopoe* (forma *au* a auxiliarului *a avea* la persoana a 3-a); *au trecut cele corabii*; *pre Dunăre în sus*; *au eşit den Sofia.*

Acestea se deosebesc de cele de azi; asta dovedeşte că limba se desvoltă potrivit legilor ei interne de desvoltare. Se arată apoi că scriitorii din secolul al XIX-lea folosesc totuşi pe *au* pentru a arhaiza limba. Exemplu: *când vântul au aburit, iacă şi ei la craiul în ogradă au sosit* (I. Creangă, Harap Alb). Exemple asemănătoare se găsesc şi la Eminescu.

Autorul primului text, Neacşu din Câmpulung, a trăit în orânduirea feudală şi limba folosită a servit acea orânduire.

Se prezintă apoi un text din timpul orânduirii burghezo-moşiereşti. Elevii sunt întrebaţi despre relaţiile capitaliste, despre pătrunderea lor la sate, despre realizarea Unirii, precum şi despre modul diferit cum era văzut acest eveniment de către boierime, pe de o parte, şi de către ţărănime, pe de altă parte. Se aduce în sprijinul acestei afirmaţii textul lui I. Creangă: «Moş Ion Roată şi Unirea», în care boierul vrea «să-i facă pe ţărani a înţelege scopul chemării lor la Iaşi»:

De sute de ani, două ţări surori, creştine şi megieşe, Moldova noastră şi Valahia sau Ţara Muntenească, de care poate-ţi fi auzit vorbindu-se, se sfâşie, se mănâncă între dânsele spre cumplita urgie şi pieire a neamului românesc... Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea şi toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai şi fraţii noştri munteni. Ţări megieşe, am zis, oameni buni; căci nu mai pârâuaşul Milcov, ce trece pe la Focşani, le desparte. «Să-secăm dar dintr'o sorbire» şi să facem sfânta Unire, adică înfrăţirea dorită de strămoşii noştri, pe care ei n'au putut s'o facă în împrejurările grele de pe atunci (I. Creangă, Moş Ion Roată şi Unirea, 1880).

Analizând cu elevii structura gramaticală (propoziţii principale, subordonate, fraze), se ajunge la concluzia că limba din acest text din timpul orânduirii capitaliste nu se deosebeşte esenţial de aceea din textul precedent, din plină orânduire feudală. Mai mult, boierul foloseşte aceeaşi limbă ca şi ţăranul Ion Roată, dar pentru scopuri deosebite. Limba a rămas «unică pentru societate

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)

şi comună pentru membrii ei »[1]. Amintesc de asemenea teza stalinistă: « principiile structurii gramaticale se păstrează în decursul unei perioade de timp foarte îndelungate, deoarece ele — după cum arată istoria — pot servi cu succes societatea în decursul unui şir de epoci »[2].

Fraza s'a perfecţionat însă în urma precizării regulilor de îmbinare a cuvintelor ca urmare a uriaşelor succese ale gândirii.

Fondul principal de cuvinte este firesc mai bogat decât cel din timpul scrisorii lui Neacşu, dar el s'a păstrat « în tot ce are esenţial şi este folosit ca temelie a vocabularului limbii »[3].

Exemple: ţară, a auzi, a trece, omin (oameni).

Limba aceasta este o creaţie a întregului popor şi nu a burgheziei şi a moşierimii; este limba comună naţională din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Scriitorul contribuie la îmbogăţirea şi perfecţionarea limbii literare. « Limba folosită de un mare scriitor ne apare totdeauna ca expresia cea mai desăvârşită a limbii întregului popor în epoca respectivă », spune V. Levin în « Observaţii despre limba literaturii »[4].

Rămâne de dovedit că limba serveşte azi regimul de democraţie populară, după cum a servit în trecut orânduirea feudală şi cea capitalistă.

Prin întrebări cer elevilor să precizeze trăsăturile esenţiale ale epocii pe care o trăim, să vorbească despre construirea socialismului în ţara noastră, despre înfăptuirile măreţe dela noi, precum şi despre imaginea viitorului în operele poeţilor.

Dau apoi un exemplu din poezia « Din Bucureşti — în larg » de M. Beniuc.

E gara numai marmor şi metal
Neonul e furat din soare parcă;
Stă un miner, de bronz, pe-un piedestal,
Şi lampa grijuliu în mâini şi-o'ncearcă.

S'aude gomănind metrou'n goană
A stat, urcăm, şi a sburat săgeată.
Când ies, năuc, din cursa năzdrăvană,
'Nainte-mi portul Bucureşti s'arată.

Te iată fapt, dorinţă de poet
Ce mi-a rămas din anul cincize'şi doi;
Imi iau din portul Bucureşti bilet
La mare — Poarta Albă — şi apoi,

Apoi, pe-un vas electric, mai departe,
In vioriul mării, reavăn, larg,
Pe valurile vieţii fără moarte
Cu purpurie flamură'n catarg![5]

[1] I. Stalin, op. cit., p. 20.
[2] Ibid., p. 23.
[3] Ibidem.
[4] V. Levin, Observaţii despre limba literaturii, în « Probleme de literatură şi artă nr. 2, 1953, p. 14.
[5] M. Beniuc, Din Bucureşti—în larg, în « Viaţa românească », nr. 4, 1953, p. 7.

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)

Poetul foloseşte în aceste versuri nu o limbă de clasă, ci aceea a întregului popor. Structura gramaticală e asemănătoare cu cea din primul text (e perfecţionată în privinţa îmbinării cuvintelor în propoziţiile şi frazele poeziei).

Dau câteva exemple: verbul *e (e gara)*, compar cu *aimintre nu è* (Scrisoarea lui Neacşu); formarea perf. compus: *a zburat* (Beniuc), compar cu, *am auzit* (Scrisoarea lui Neacşu); deasemenea formarea gradelor de comparaţie: *mai vărtos* (Scrisoarea lui Neacşu), ca în limba actuală.

Exemple din fondul principal de cuvinte: *a ieşi, a auzi*; unelte gramaticale: *şi, din <den, pre> pe.*

Vocabularul «a fost completat cu un însemnat număr de cuvinte şi de expresii noi, ivite în legătură... cu progresul ştiinţei şi tehnicii»[1]. Exemple: *neon, piedestal, electric.*

Din exemplele de mai sus rezultă că limba nu s'a schimbat în esenţa ei odată cu orânduirile sau clasele sociale. Structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte i-au asigurat o rezistenţă mare. Vocabularul, schimbător însă, a fost în necontenită primenire, deoarece «limba este legată nemijlocit de activitatea de producţie a omului»[2].

Limba progresează potrivit legilor ei interne de desvoltare.

Limba română a fost făurită de popor de-a-lungul mai multor epoci; ea a servit în mod egal orânduirea feudală cât şi cea capitalistă, aşa cum serveşte azi pe cea socialistă, deci nu are un caracter de clasă.

In partea a doua a lecţiei, înfăţişez celălalt aspect al tezei, şi anume că «oamenii, diferitele grupuri sociale, clasele sânt departe de a fi indiferente faţă de limbă. Ele se străduiesc să folosească limba în interesul lor...»[3].

Explic crearea dialectelor «de clasă», jargoane sau limbi de salon, prin aceea că păturile de sus ale claselor avute s'au rupt de popor, îl urăsc şi caută să impună limbii vocabularul specific, termeni, expresii specifice.

Stabilesc apoi din discuţii cu elevii deosebirile dintre limbă şi jargon (dialect «de clasă»):

—*jargonul* nu are independenţă lingvistică, deoarece este lipsit de structură gramaticală şi fond principal de cuvinte proprii;

—are o arie de circulaţie redusă;

—dispare odată cu clasa socială respectivă;

—termenii specifici, expresiile specifice din jargon sânt respinse de limba comună;

—jargoanele reprezintă ramificaţii ale limbii naţionale a întregului popor.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 6.

[2] Ibid., p. 10.

[3] Ibid., p. 12

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)

Ilustrez cele de mai sus cu exemple din literatura noastră. In societatea românească din secolul trecut, clasele dominante erau cosmopolite. Marii noştri clasici au criticat acest fapt. Eminescu spune că « Ai noştri tineri... au uitat până şi a noastră limbă », dar « pretind a fi pe cerul ţării — stele »[1]. V. Alecsandri biciuieşte cosmopolitismul Coanei Gahiţa de Rozmarinovici, punând-o să vorbească astfel în « Iorgu dela Sadagura », actul I, scena IV:

« Du-te de te întâlneşte cu cavalerii de acolo..., şi să admirezi amabilitatea lor... să-i auzi ce complimente delicate îţi fac; iar nu cum faceţi d-voastră, care vă slujiţi de cuvinte groase şi ziceţi fiecărui lucru pe nume, fără a vă închietarisi de urechile damelor!... Du-te mai ales de vezi damele acele educarisite care stau toată ziua de oglindă de-şi împodobesc graţiile figurii şi a trupului, iar nu ca pe la noi, să meargă la bucătărie şi la spălătorie ca să-şi feştelească rochia şi degetele. Du-te de le vezi toate acele, şi apoi mi-i zice dacă influenţa străinilor ne-au stricat mintea sau dacă ne-au developat-o »[2].

De asemenea rătăcirile latiniştilor, îndepărtaţi de graiul poporului, sânt ridiculizate de V. Alecsandri în « Rusaliile » în persoana lui « Ionus Galuscus... Roman din Galia Transcarpatină », coborîtor « dintr'un general roman ce a ţinut rezbel cu Gaulia pe timpul lui Cezar, din care motiv a fost supranumit Galuscus de Senatul Romei » (scena IV).

Cer elevilor să-şi aducă aminte de replicile lui Rică Venturiano, atunci când era urmărit de Jupân Dumitrache: « Sunt încă june! Geniu bun al venitorului României, protege-mă; Şi eu sunt român!... O, ce noapte furtunoasă! Oribilă tragedie! Ce de peripeţiuni! »

Sau fragmentul din « Vocea Patriotului Naţionale »: «Republica şi Reacţiunea sau Venitorile şi Trecutul» — Prefaţiune — « Democraţiunea romană sau mai bine zis ţinta Democraţiunei romane este de a persuada pe cetăţeni, că nimeni nu trebuie a manca dela datoriile ce ne impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfânta Constituţiune »[3].

Prin aceste exemple reliefez atitudinea demagogilor patriotarzi din secolul trecut faţă de limbă, expresiile specifice întrebuinţate *(persuada, manca*, terminaţia *-une)*, îndepărtarea lor de popor. Aceste jargoane au dispărut odată cu oamenii care le vorbeau. Marii noştri poeţi au ridiculizat jargoanele cosmopolite, dovedind astfel deosebită dragoste pentru limba făurită de popor.

Astfel, folosind pentru exemplificare numeroase texte din literatura noastră, discutând despre caracterul epocii în care au fost scrise, analizând structura

[1] M. Eminescu, Poezii, Ed. de Stat, 1950, p. 302.
[2] V. Alecsandri, Teatru, E.S.P.L.A., v. I, p. 11.
[3] I. L. Caragiale, O noapte furtunoasă, E.S.P.L.A., p. 53.

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)

gramaticală şi lexicul textelor, elevii se conving că limba nu are caracter de clasă, că ea serveşte în aceeaşi măsură toate orânduirile sociale, că există o limbă naţională a întregului popor. Jargoanele sau dialectele de clasă «nu au independenţă lingvistică», sunt fără structură gramaticală proprie, nu au fond principal de cuvinte propriu. Ele sunt ramificaţii ale limbii întregului popor: existenţa lor dovedeşte însă că clasele nu sunt indiferente faţă de limbă.

Deci, prin această lecţie va creşte respectul şi dragostea elevilor pentru limba naţională, pe care marii noştri clasici au apărat-o de primejdia atâtor tendinţe cosmopolite sau latinizante.

BDD-A10187 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:51 UTC)